

preko državne zajednice s Ugarskom, pa unutar Habsburške Monarhije, preko hrvatsko-ugarske nagodbe, do prvoprosinačkog akta 1918. godine, uspjela sačuvati svoju državnost utjelovljenu u osobi bana i Hrvatskom saboru, autor posebnu pozornost posvećuje hrvatskom pitanju u Kraljevini SHS, to jest Kraljevini Jugoslaviji.

U središtu je knjige povijesna istina, pa tekst nije opterećen ideologijom. To je osobito vidljivo u Matkovićevu razlaganju hrvatskog pitanja u vrijeme Drugoga svjetskog rata. Tako je autor pozornost posvetio onim rješenjima za koja su se zalagali komunisti, Hrvatska seljačka stranka, ustaše, ali i četnici. Realna mogućnost oživotvorenja ovih programa, u biti dijametralno suprotnih, sagledana je temeljem relevantne literature. Pritom je Matković upozorio na slabosti, ali i na pozitivne strane rješenja pojedinih grupacija, objektivno valorizirajući njihovu ulogu.

Povijesni zemljovidi dodatno povećavaju uporabljivost knjige, a za pohvalu je i slikovni materijal. Zato možemo zaključiti da je knjiga Suvremena politička povijest Hrvatske vrijedan doprinos H. Matkovića s edukativnog stajališta, a korisna je i kao prilog proučavanju hrvatske povijesti XX. stoljeća.

Vladimir Posavec

Šime Peričić, POMORSKA TRGOVINA DALMACIJE U XIX. STOLJEĆU, Ogranak Matice hrvatske, Zadar 1995., 140 str.

Pomorska trgovina Dalmacije bila je u prošlosti jedna od ključnih sastavnica gospodarskog života tamošnjeg pučanstva. Međutim, znanstveno proučavanje i ocjenjivanje dalmatinske pomorske trgovine još nije - unatoč brojnim pojedinačnim studijama i raspravama - dobilo odgovarajuću pozornost i zaokruženo monografsko djelo. Knjiga zadarskog povjesničara dr. Šime Peričića, dugogodišnjeg proučavatelja gospodarske povijesti Dalmacije, obuhvaća razdoblje napoleonske epohe i tzv. druge austrijske uprave u Dalmaciji. Teritorijalno je obuhvaćen prostor tadašnje Dalmacije, tj. od Paga na sjeveru do Splita na jugu, ali sadržaj katkada zadire i na područje Kvarnera koje je tada s južnom Hrvatskom činilo jedinstvenu cjelinu. Osnovna zadaća djela je - kako autor ističe u predgovoru (5-6) - "prezentirati razmjenu proizvodnih viškova Dalmacije i njezinih susjednih zemalja, putove kojima su viškovi odlazili, dakle kretanje robe i sredstava kojima se ona prenosila morem, koristeći se pri tome dostupnim verbalnim i kvantitativnim podacima o uvozu-izvozu, tranzitu, akumulaciji i profitu" (5). Osim brojnih tiskanih izvora i literature, autor se u radu koristio izvornom građom iz Povijesnog arhiva u Zadru te iz Državnih arhiva u Mlecima, Jakinu i Trstu.

Prva cjelina (9-21) sadržava opći pregled proizvodnih djelatnosti i dostignuća u tadašnjoj Dalmaciji (naglasak na poljoprivredi kao osnovnoj gospodarskoj djelatnosti), osvrt na onodobna saznanja i svijest o mogućnostima i iskoristivosti pomorske trgovine te na poticajne mjere koje su donosile francuska i austrijska uprava radi unapređivanja dalmatinskog pomorstva i trgovine (osnutak trgovačko-obrtničkih komora i društava, otvaranje stranih konzulata, pomorsko-trgovinski ugovori sa stranim zemljama, modernizacija zdravstveno-lučke službe itd.).

"Pomorsko-trgovinski promet Dalmacije kao cjeline" naslov je drugog tematskog bloka (23-66). Iznose se podaci o trgovinskoj djelatnosti Dalmacije u pojedinim upravnim razdobljima (francuska uprava te prva i druga austrijska uprava). U strukturi izvozne robe prednjače poljoprivredni proizvodi, poglavito vino i maslinovo ulje, stoka, stočni proizvodi i soljena riba. Tijekom XIX. stoljeća sve važniju ulogu u izvozu dobivaju ružmarinovo ulje, buhač, rujevina i dudov

svilac, koji su bili namijenjeni izvozu pomorskim putem. Pred kraj prošlog stoljeća, osim likera koji se već otprije izvozi, u Dalmaciji se proizvode i neki industrijski proizvodi koji su tek djelomično usmjereni izvozu. Iako neobogata rudama, Dalmacija je u prošlom stoljeću izvozila manje količine kamenog ugljena (Promina), pakline (Vrgorac), mramora (Brač, Hvar), tupine i cementa (Solina). U strukturi uvezene robe prednjače žitarice, voće i povrće, drvo za ogrjev, kolonijalni proizvodi (kava, šećer, pivo i druga pića, tekstilni proizvodi, modna roba, papir, lijekovi, boje i dr.) te sol. Posebno poglavlje autor poklanja razmatranju uloge Dalmacije u tranzitnoj trgovini između jadranskog bazena i balkanskoga kopnenog zaleđa. Preko dalmatinskih luka - poglavito zadarske, šibenske, splitske i dubrovačke - provoženi su najčešće stoka, stočni proizvodi, drvo, žitarice i sol.

U trećoj cjelini ("Smjerovi izvanpokrajinske pomorske trgovine", 67-100) iscrpno se raščlanjuju osnovni prometni pravci i odredišta dalmatinske pomorske trgovine. Na prvom su mjestu predstavljene tradicionalne mletačko-dalmatinske trgovačke veze pomorskim putem, pri čemu su u strukturi dalmatinskog izvoza vodeće mjesto imali poljoprivredni i stočarski proizvodi, sirovine i drvo. Učestale trgovačke veze postojale su i s Trstom (posebno nakon proglašenja Trsta slobodnom lukom) te s Hrvatskim primorjem i Istrom (poglavito nabava soli). Struktura robnog prometa predstavljena je i u primjeru trgovinsko-pomorskih veza dalmatinskih luka s gradovima Papinske države i Napuljskog Kraljevstva, a pozornost je usmjerena i na robni promet s ujedinjenom Italijom (od druge polovice XIX. stoljeća). Osnovna značajka dalmatinsko-talijanskih trgovinskih veza i tada je mnogo veći uvoz od izvoza, kako u pogledu vrsta tako i količini i vrijednosti robe. U ostalim poglavljima predočene su - također na osnovi statističke raščlambe izvorne arhivske građe - trgovinsko-prometne veze Dalmacije s Grčkom, Turskom, Rusijom, Francuskom, Njemačkom, Velikom Britanijom, Egiptom i američkim kontinentom. Na kraju ove cjeline autor upozorava na pojave krijumčarenja robe (poglavito u doba francuske uprave kada otok Vis postaje sjedište krijumčarske djelatnosti) te razvoj vodećih dalmatinskih luka (Zadar, Šibenik, Split, Metković, Dubrovnik-Gruž, Kotor i dr.). Posljednja cjelina knjige nosi naslov "Smetnje boljem razvitku tadašnje pomorske trgovine" (101-117). Autor upozorava na negativnu trgovinsku i carinsku politiku Austrije prema pokrajini Dalmaciji, koja se ponajprije iskazivala u favoriziranju Trsta na štetu ostalog maritimnog dijela Monarhije. Dalmatinsku pomorsku trgovinu kočio je i strogi karantenski sustav, izostanak statusa slobodnih luka, brojne takse i carine, česta nesigurnost prometa Jadranom, brodolomi, različitost mjera i novca u uporabi, kao i nedostatak kvalitetnih kopnenih komunikacija i veza sa zaleđem. U zaključku (119-122) autor sažima prethodno rečene postavke, naglašavajući da je Dalmacija, unatoč nedovoljno iskorištenim mogućnostima i sporostima u razvitku, postigla (u izvozu i uvozu) stanovit napredak, "što je bila kakva-takva utjeha našoj nerazvijenoj i ekonomski zapuštenoj pokrajini ..." (122).

Na kraju knjige nalaze se tabelarni prilozi o pojedinim vidovima pomorsko-trgovinskog prometa Dalmacije u XIX. stoljeću (123-131), popis izvora i literature (132-135), sažetak na engleskom jeziku (137-138), kazalo zemljopisnih pojmova (139-141) i sadržaj (143-144).

Knjiga dr. Šime Peričića zasigurno predstavlja pionirsku, te stoga i dobrodošlu sintezu povijesti pomorske trgovine Dalmacije u XIX. stoljeću. Nastala je kao rezultat dugogodišnjeg autorova sustavnog istraživanja izvorne građe dalmatinskih i talijanskih arhiva iz problematike dalmatinskoga gospodarstva. Posebnu vrijednost djelu daje obilje statističke građe, pregledno raščlanjene i tabelarno predstavljene, a na osnovi koje je moguće zorno predočiti najvažnije sastavnice dalmatinske pomorsko-trgovinske aktivnosti tijekom prošlog stoljeća. Na poslijetku, ovako zamišljena i ostvarena sinteza poziva i na istraživački zahvat u još starija razdoblja te izradbu cjelovitog djela iz gospodarske povijesti južne Hrvatske.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

IZDAVAČ: Društvo za hrvatsku povjesnicu

REDAKCIJSKI ODBOR

Mirjana GROSS

Ivan KAMPUŠ

Ivica PRLENDER

Tomislav RAUKAR

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK

Ivan KAMPUŠ

LEKTOR

Branko ERDELJAC

Adresa uredništva:

Društvo za hrvatsku povjesnicu
Zagreb, Odsjek za povijest, Filozofski fakultet
Ul. Ivana Lučića 3

Narudžbe šaljite na navedenu adresu

Cijena ovog broja iznosi 140 kuna

Izdanje časopisa sufinancira
Ministarstvo znanosti i tehnologije Republike Hrvatske

Slog i prijelom na kompjutoru: DENONA, Garićgradska 6 – Zagreb

Tisak: KRATIS, Vrapčanska 15 – Zagreb, travanj 1997.